

Asia: VN/2750/2020

Rikosasioiden sovittelupalveluiden siirto oikeusministeriön hallinnonalalle. Ohjausryhmän raportti ja esitys.

Lausunnonantajan lausunto

Pidättekö perusteltuna rikos- ja riita-asioiden sovittelun siirtämistä sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta oikeusministeriön hallinnonalalle?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Ohjaustyöryhmän raportissa mainitaan pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa yhtenä tavoitteena olevan sovittelun käytön vahvistaminen. Sovittelun kehittäminen nähdään tärkeäksi ja tavoittelemisen arvoiseksi asiaksi ja että rikossovittelusta tulevat hyödyt kohdistuvat erityisesti oikeusministeriön hallinnonalalle. Oikeusministeriö siirron tavoitteena on mahdollistaa jatkossa sovittelun yhä vahvempi ja kiinteämpi asema sekä vahvistaa sovittelun resursseja, koordinoitua ja laajempaa kehittämistä. Monet sovittelun sovellusalat (kuten tuomioistuinsovittelu ja perheasioiden asiantuntija-avusteinen sovittelu) ovat oikeusministeriön koordinoimia ja nähdään, että sovittelun kokonaisuuden hallinnan ja yleisen kehittämisen vahvistamisen mahdollisuus toteutuisi sovittelun eri osa-alueiden sijoittuessa samalla hallinnonalalle.

Oikeusministeriöön siirryttäessä esitetään perustettavaksi oikeusapu- ja edunvalvontavirasto, johon sovittelupalvelut integroitaisiin. Yhtenä vaihtoehtona selvityksessä mainitaan sovittelun siirtäminen itsenäiseksi viranomaiseksi oikeusministeriön hallinnonalalle mahdollisesti perustettavaan erityisviranomaisten yhteyteen. Palvelun yleiset ohjaus- ja valvontatehtävät siirtyisivät oikeusministeriön tehtäväksi. Ohjausryhmä korostaa raportissaan rikossovittelumenettelyn restoratiivisia erityispiirteiden säilymistä, jolloin jälkimmäinen erityisviranomaisen tukisi paremmin erityispiirteiden toteutumista. Nykymuotoisessa palveluntuottamisen mallissa nämä piirteet ovat olleet toteutuneet sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla.

Pidättekö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan oikeusapu- ja edunvalvontapalvelujen yhteydessä, mahdollisesti perustettavassa valtakunnallisessa oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa?

Ei

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelun erityisluonteeseen kuuluu vapaaehtoisten sovittelijoiden tekemä oikeusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuva sovittelu vaihtoehtoisen konfliktinratkaisumenetelmän soveltamiseksi. Sovittelussa korostuu restoratiivisen oikeuden käsite ja arvot, jotka toteutuessaan mahdollistavat osapuolille puolueettoman, luottamuksellisen ja vapaaehtoisen palvelun. Sovittelun itsenäisyys ja riippumattomuus toteutuisi parhaiten oman erityisviraston kautta.

Nykyinen alueellinen toimintarakenne on vastannut hyvin paikalliseen palveluntuottamiseen. Ohjausryhmä on tehnyt kyselyn sovittelutoimistojen ammattihenkilöstölle sekä poliiseille ja syyttäjille, joista suurin osa on nähnyt sovittelun siirtämisen oikeusministeriön hallinnonalla omaksi virastokseen parantavan sovittelun itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.

Pidätkö perusteltuna sitä, että sovittelupalvelut tuotetaan valtion palveluina siten, että sovitteluhenkilöstö olisi valtion virkamiehiä?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Palkkauksen ja työsuhdeasioiden tulisi olla kilpailukykyiset henkilöstön aseman ja ammattitaidon sekä kokemuksen siirtymisen varmistamiseksi.

Oikeusministeriö siirtymän yhteydessä sovittelunhenkilöstö siirtäminen valtiolle tulisi tehdä liikkeenluovutuksen periaatteiden mukaisesti vanhoina työntekijöinä tehtäviensä mukaisesti. Tällä hetkellä sovittelupalveluissa työskentelee sekä virkasuhteisia että työsopimussuhteista henkilöstöä.

Pidättekö perusteltuna, että joissakin erityistilanteissa palvelu voitaisiin tuottaa ostopalvelusopimuksin, kun palveluntarve sitä edellyttää?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

Sovittelua ei nykymallissa tuoteta kuin palveluntuottajien kanssa. Jos uudella organisointimallilla haetaan palvelun yhtenäistämistä valtakunnallisesti, niin ostopalvelua erityistilanteessa käytettäessä tulisi huomioida palveluntarjoajan toimintakäytäntöjen varmistaminen.

Millä keinoin voidaan mielestänne varmistaa, että sovittelun erityispiirteet säilyvät vaihtoehtoisten konfliktinratkaisumenetelmien periaatteiden mukaisina, jos sovittelupalvelut siirretään oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteyteen?

Sovittelu on puolueeton toimija, jonka itsenäisyys tulisi mahdollistaa. Siirtyminen omaksi virastoksi olisi ehdottomasti suositeltava vaihtoehto. Näin voidaan varmistaa nykyisten hyvien alueellisten palvelumallien ja toimintakäytäntöjen siirtyminen uuteen toimintaympäristöön. Sovittelun olemassa oleva henkilöstö ja sovittelijat omaavat ammattitaidon sekä tiedon sovittelusta menettelynä ja sen erityispiirteistä. Alueellisesti tulisi huomioida sovittelijoiden sekä henkilöstön yhteistyön ja vuorovaikutuksen säilymisen mahdollisuus laadukkaan asiakaskohtaamisen mahdollistamiseksi myös uudessa organisointimallissa.

Sovittelun tilojen tulisi olla sellaiset, että ne tukisivat toiminnan järjestämistä. Tiloilla on suuri merkitys niin asiakaskohtaamisissa kuin sovittelun henkilöstön ja sovittelijoiden välisen ohjauksellisen työn ja tuen toteuttamisessa.

Oikeus- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä sovittelulle tulisi taata alueellisesti riittävät toimintaedellytykset, niin henkilöstö kuin rahoitusresurssien osalta. Keskushallintoa tulisi vahvistaa kehittämisen mahdollistamiseksi. Alueellinen näkökulma ja tarve tulisi huomioida palvelua jatkossa järjestettäessä. Paikalliset toimijat ovat luoneet toimivaa sidosryhmä- ja verkostoyhteistyötä, jonka tulisi säilyä.

Millä keinoin vapaaehtoisten sovittelijoiden toimintaedellytyksiä voidaan vahvistaa oikeusapu- ja edunvalvontapalveluiden yhteydessä?

Sovittelu on vaativaa vapaaehtoistyötä, jonka koordinoinnista ja ohjaamista sovittelun henkilöstöllä on vankkaa kokemusta ja osaamista. Sovittelijat tulevat monenlaisilla ammatti- ja osaamistaustoilla ja kokevat sovittelun merkittävänä yhteiskunnallisesti tärkeänä vapaaehtoistyönmuotona. Sovittelijoita motivoi asiakastyön lisäksi toiminnan tarjoamat koulutukset, yhteisöllisyys sekä yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Sovittelijoiden tehtävä on mahdollistaa osapuolten kohtaaminen rikos- tai riita-asian sovittelussa. Sovittelijan motivoinnin ja jaksamisen tukemiseen auttaa toimistohenkilöstön antaman ohjauksellinen ja koulutuksellinen tuki. Vapaaehtoistyön koordinoinnissa ja ohjaamisessa korostuu yhteisen dialogin mahdollistaminen niin sovittelijoiden kesken kuin sovittelijoiden ja henkilöstön välillä.

Ohjaustyöryhmän raportissa mainitaan sovittelun keskittämisen oikeusapu- ja edunvalvontaviranomaiseen eduksi yhteiset toimitilat. Sovittelupalvelun järjestämiseksi soveltuvat tilat poikkeavat tavanomaisista toimistotiloista. Sovittelujen ja muiden asiakastapaamisten järjestämiseksi tiloja käytetään sekä virka-aikana että sen ulkopuolella. Tämä mahdollisuus tulisi jatkossakin huomioida.

Miten arvioitte sovittelun siirron oikeusapu- ja edunvalvonnan yhteyteen vaikuttavan paikallisen, alueellisen tai valtakunnallisen sidosryhmäyhteistyön hoitamiseen?

Sovittelupalvelussa on käytäntönä tehdä laajaa sidosryhmä- ja viranomaisyhteistyötä erilaisissa verkostoissa. Siitä olisiko yhteistyöntekemisen kulttuuri suppeampi oikeusapu- ja edunvalvonnan toimintaympäristössä on vaikea arvioida. Voisiko organisaatorakenteella jatkossa olla vaikutusta esimerkiksi viranomaisten keskenään välittämän asiakastiedon vaihtamiseen esimerkiksi nuorten asioissa? Tällä hetkellä yhteistyö toimialueella on ollut sujuvaa sidosryhmien kanssa.

Millaisia keinoja ehdotatte oikeusavun esteellisyyden periaatteiden huomioon ottamiseksi ehdotetussa järjestämismallissa?

Sovittelusta palveluohjataan asiakkaita tukipalveluihin, joista yhtenä toimijana on oikeusaputoimisto. Samoin sovittelun asiakkaalla voi olla yleinen edunvalvoja taloudellisissa asioissa tai nuorella edunvalvojan sijainen rikosasiassa.

Tämän asian vaikutuksen arvioiminen tulee eteen siirtoa harkittaessa. Ehdotuksen mukainen järjestämismalli, jossa palvelut ovat saman viranomaisen alla voi hankaloittaa puolueettomuuden ja tasapuolisuuden toteutumista asiakasnäkökulmasta, hidastaa asiakkaan saamaa palvelua tai jossain tapauksessa voi muodostua jopa esteeksi asiakkaan palvelulle.

Esteellisyyden vaikutuksia ei ole raportissa tarkasti avattu. Tämä asia olisi tärkeä selvittää ja linjata.

Ehdotettu järjestämismalli parantaa sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta?

En ota kantaa

Miten perustelette vastauksenne?

Järjestämismallilla haetaan sovitteluiden palveluiden yhdenmukaisuutta ja saatavuutta. Esteellisyydyskysymykset tulisi ratkaista, jotta asiakkaan palvelunsaatavuus ei vaarantuisi. Toimintakäytäntöihin tulisi todennäköisesti yhdenmukaisuutta.

Erillisenä itsenäisenä virastona saavutettaisiin yhtä lailla sovittelupalveluiden yhdenmukaisuutta. Tällöin myös tavoitettavuus ja alueelliset vaatimukset toiminnalle tulisivat paremmin huomioiduksi sekä minimoitaisiin esteellisyyteen liittyvät kysymykset.

Miten arvioitte sovittelupalveluiden siirron vaikuttavan julkisen oikeusavun, yleisen edunvalvonnan sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluihin?

Näiden muiden toimijoiden tietoisuus sovittelusta palveluna lisääntyisi. Asiakaspalvelun kohdalla voi tulla eteen esteellisyydyskysymykset kaikkien oikeusapu- ja edunvalvontavirastossa tarjolla olevien palveluiden osalta.

Pidättekö perusteltuna sovittelun siirrolle suunniteltua aikataulua vuoden 2024 alussa?

Kyllä

Miten perustelette vastauksenne?

Näin iso muutos vaatii aikaa ja siirtoon liittyvät asiat ja vaikutukset tulisi selvittää mahdollisimman laajasti ennen siirtoa. Järjestelyssä täytyy kuitenkin huomioida uusien hyvinvointialueiden perustaminen nykyisten tietojen valossa vuoden 2023 alusta ja sen vaikutus toiminnan järjestämiseen. Tampereella Pirkanmaan sovittelutoimisto sijoittuu nykyisin sosiaali- ja terveyspalveluiden alaisuuteen.

Onko teillä vielä mielessänne ohjausryhmän esitykseen liittyen joitakin riskejä tai etuja, joita raportissa ei ole käsitelty?

Sovittelussa palvelu kohdistuu myös riita-asioihin, joiden osuuden kasvattaminen on ollut nykymuotoisessa palvelussa yhtenä tavoitteena. Samoin sovittelussa on asiakkaina yhä enenevässä määrin alle 15-vuotiaita osapuolia. Näiden ryhmien sovittelujen mahdollistaminen myös jatkossa tulee huomioida.

Nykyinen palvelun tuottamismalli on Tampereen kaupungin järjestämänä Pirkanmaan alueella ollut hyvin toimivaa. Pirkanmaan sovittelutoimistossa työskentelee 7 ammattihenkilöä sekä 95 vapaaehtoissovittelijaa toimialueenaan Pirkanmaan maakunta. Sovittelusta menettelynä, sidosryhmäyhteistyöstä sekä vapaaehtoistyön ohjaamisesta sekä koordinoinnista on laajaa kokemusta. Pirkanmaan alueen asukkaille sovittelua on kyetty tarjoamaan valtion korvauksen käytön ehtojen mukaisesti, viivytyksettä ja asiakasystävällisesti.

Lähteenmäki Riikka

Tampereen kaupunki - Apulaispormestari Johanna Loukaskorpi